

Transzporterek vizsgálata lipidmembránokban 2013. Sarkadi Balázs MTA-SE Molekuláris Biofizikai Kutatócsoport, Budapest

A sejtekben:
Mindenütt membránok!

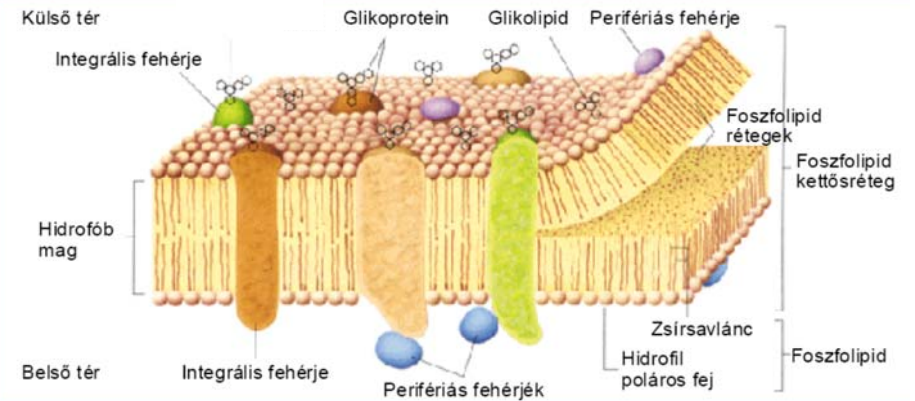
- Membrántranszport fehérjék – típusok, lipid-kapcsolatok
- Membrán-utazás (trafficking) a sejtekben
- Transzporter fehérjék beépülése membránokba
- Membránfehérjék szerkezete és rekonstitúciója lipid környezetbe
- ABC membrán transzporterek
- Membrán toxinok - mesterséges membrán komplexek

Membrántranszport fehérjék – típusok, lipid-kapcsolatok

Singer – Nicolson, 1972

A membránok szerkezete – membrán modellek

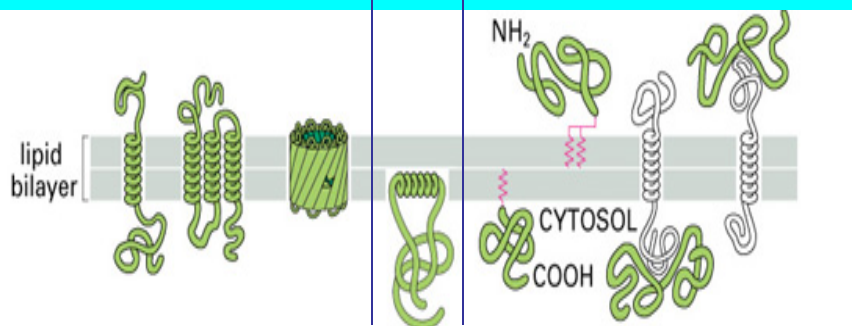

Membránfehérjék

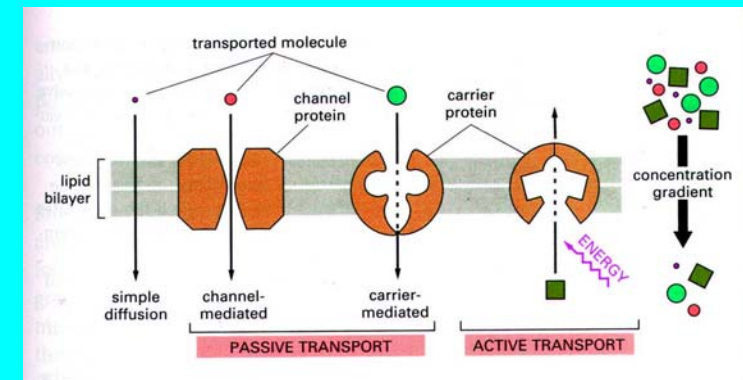
Transzmembrán (intergráns)
Single-pass Multi-pass

Membrán-asszociált (perifériás)

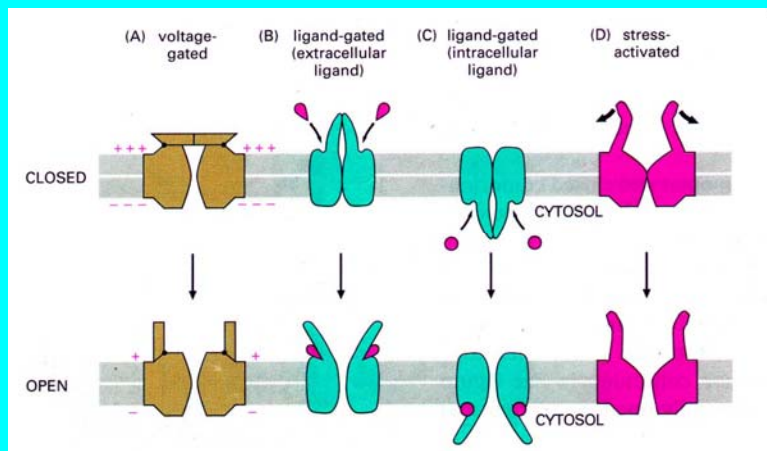
???

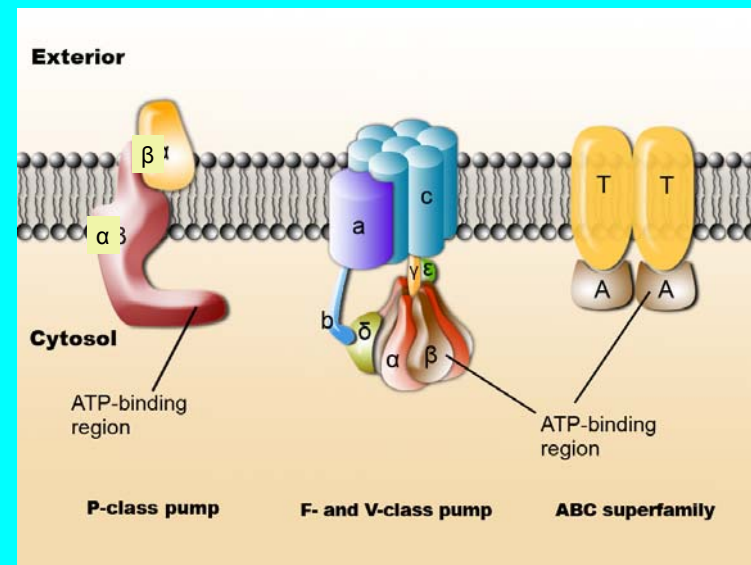
A membrántranszporterek főbb típusai

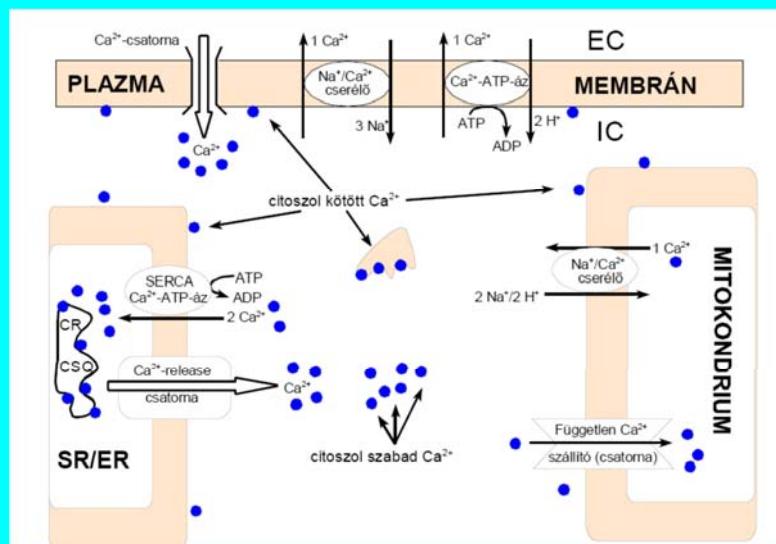
Az ioncsatornák főbb típusai

A transzport ATPázok alaptípusai

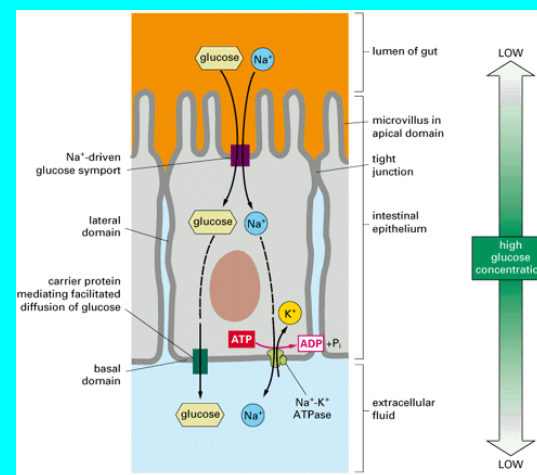

Kalcium transzporterek a sejtben

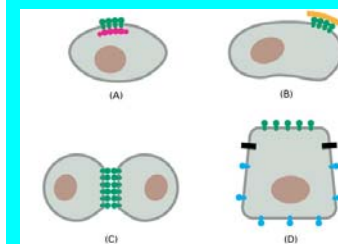

A membrán-transzporterek elhelyezkedése a sejtekben

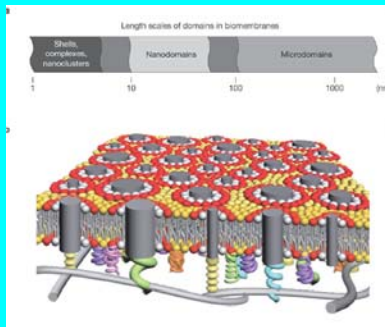
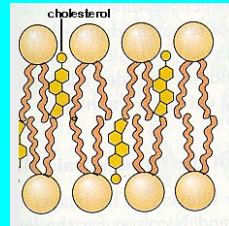
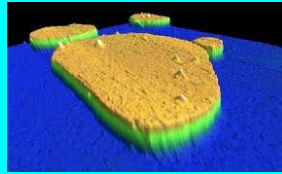
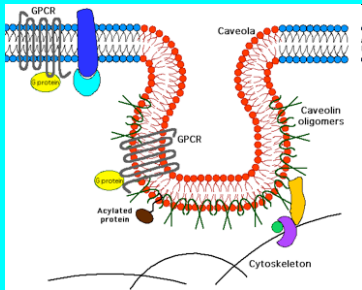
Polarizált sejtek, speciális lokalizáció!

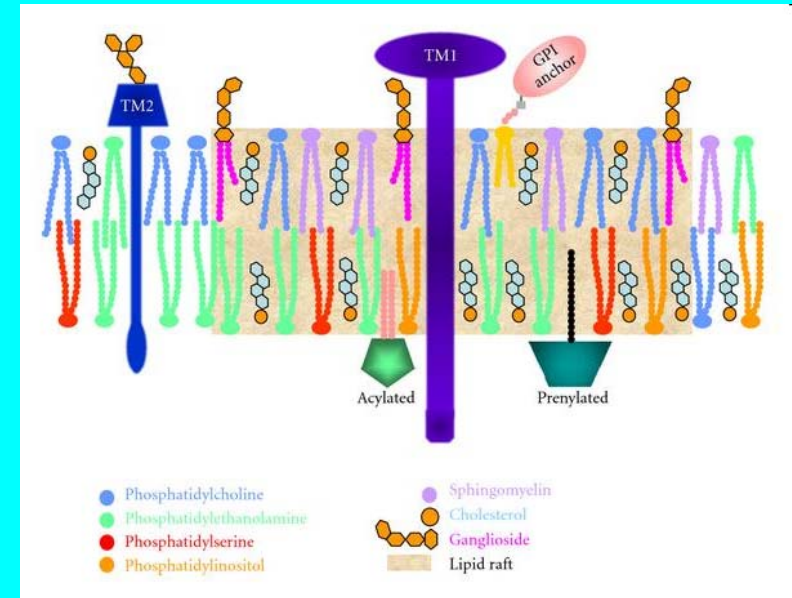
Fehérjék együttes elhelyezkedésben, pl. lipid-tutajokban

Lipid tutajok („rafts”) a membránokban

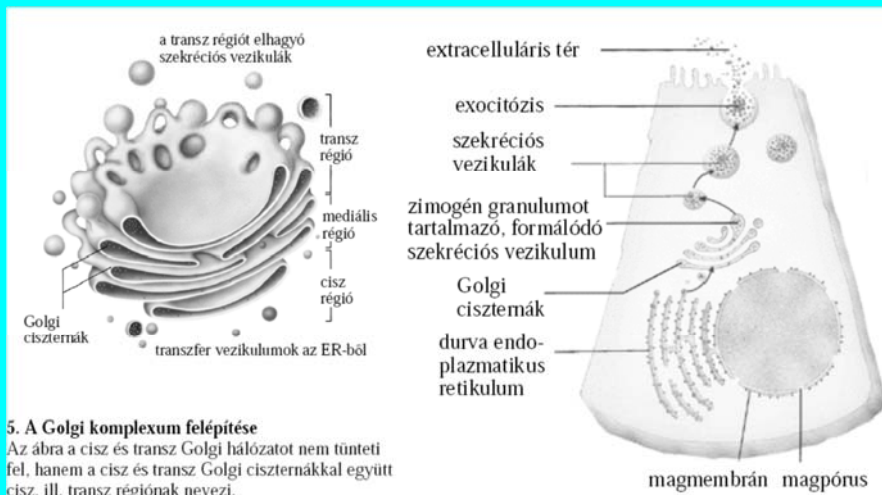

Lipid tutajok („rafts”) a membránokban

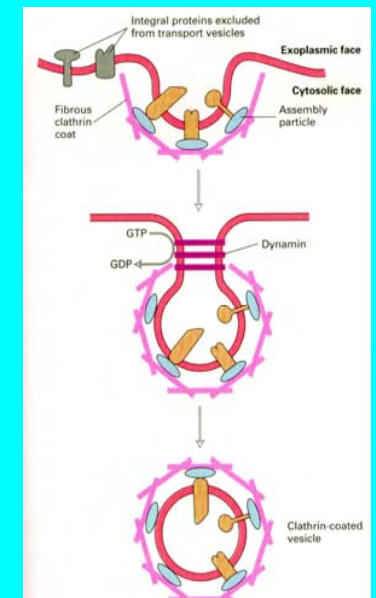
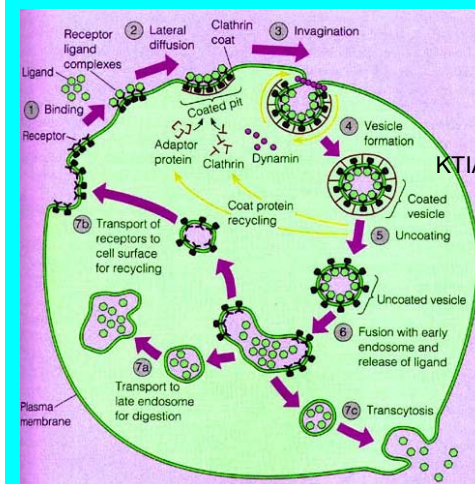
Vezikuláris transzportfolyamatok

Membrán-fehérjék utazása (trafficking) a sejtekben

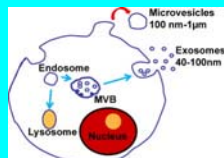
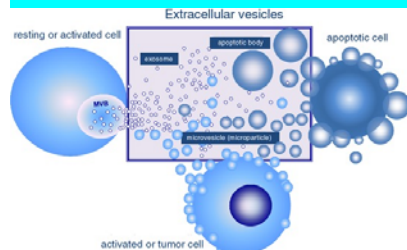
Endocitózis – exocitózis - transzcitózis

Membránfehérjék – mindig membránokban!

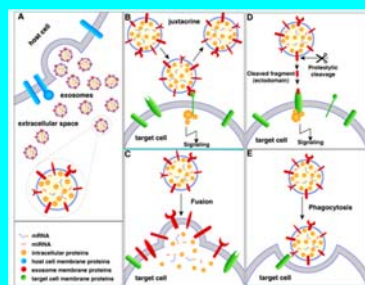
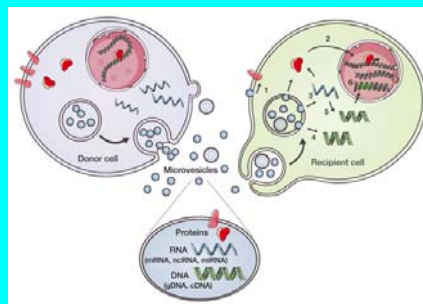

Mikrovezikulák képződése a sejtekből - exoszómák

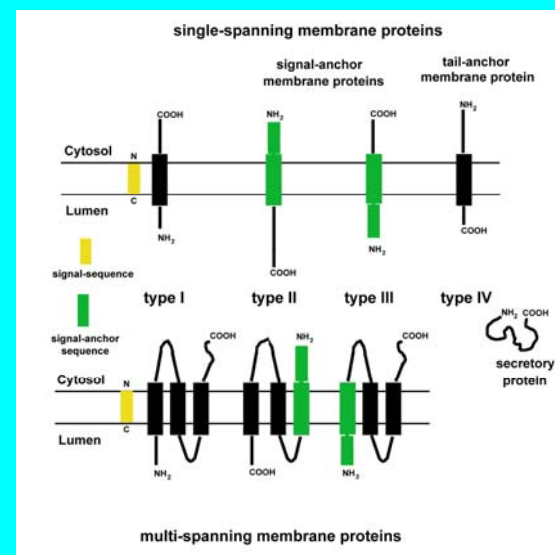

Normál és aktivált (immun)sejtek,
apoptotikus sejtek,
daganatsejtek...

Fontos fiziológias szabályozó
szerep!

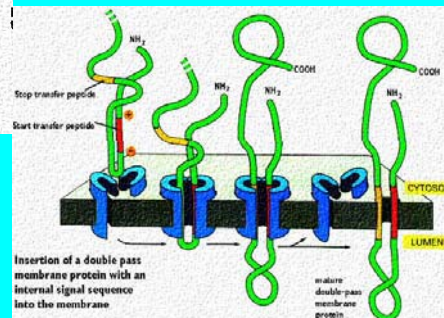
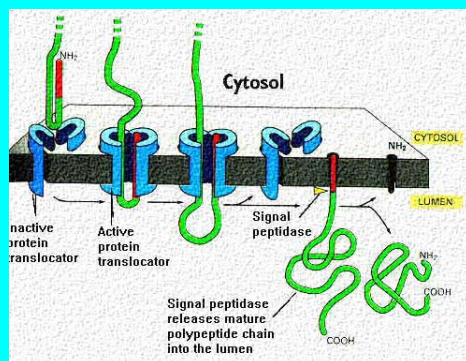

Membránfehérjék szintézise – mindig lipidmembránokban készülnek!

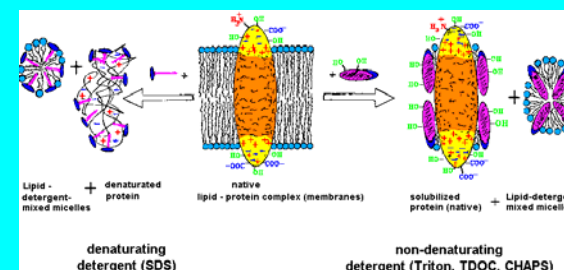

Transzporter fehérjék beépülése membránokba

Membránfehérjék

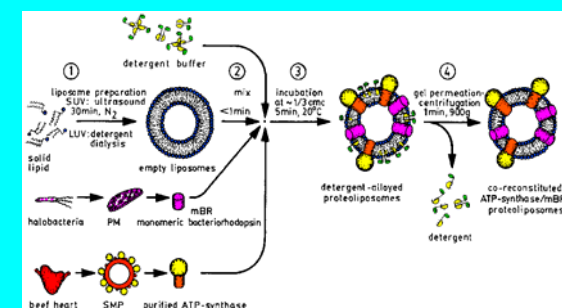

Membránfehérjék szerkezetvizsgálata és beépítése lipidékbe

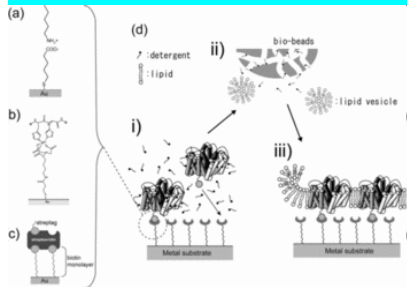
Membránfehérjék
izolálása

Membránfehérjék
rekonstitúciója

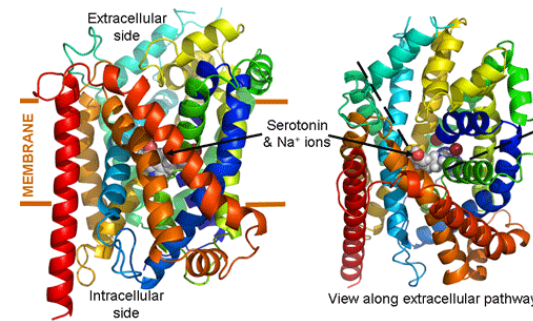
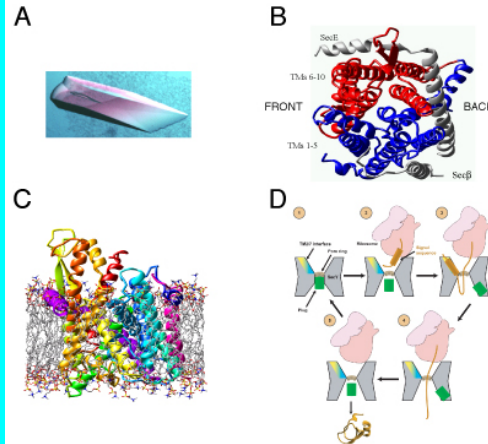

Membránfehérjék rekonstitúciója – atomi szintű szerkezet meghatározása

Membránfehérjék
kristályosítása –
lipid rétegben

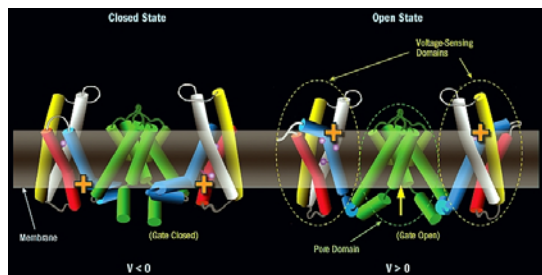
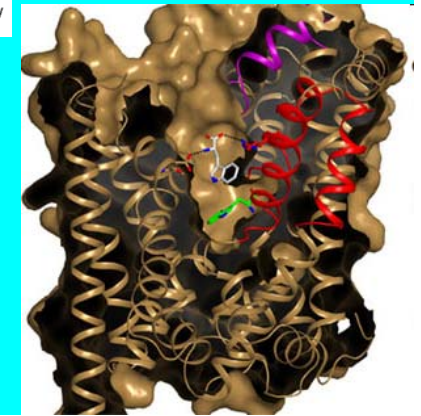

Membránfehérjék
kristályosítása –
háromdimenziós szerkezet!

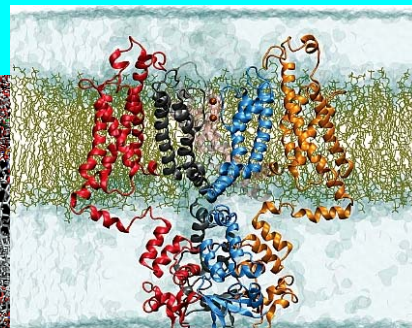
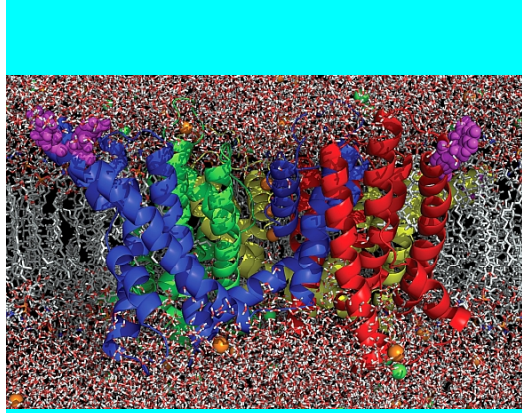
Szerotonin transzporter
Na-függő transzport

Leucin transzporter (Science, 2008)

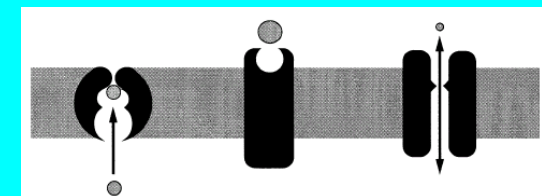

Feszültségfüggő
K⁺ ion csatorna (Kv1.2)

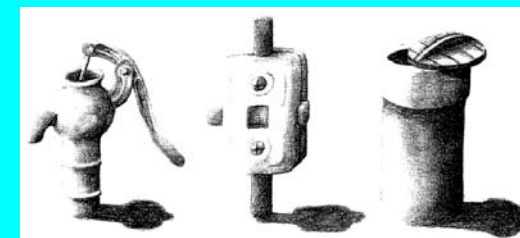
Molekuláris szerkezet
és modellek

ABC transzporterek

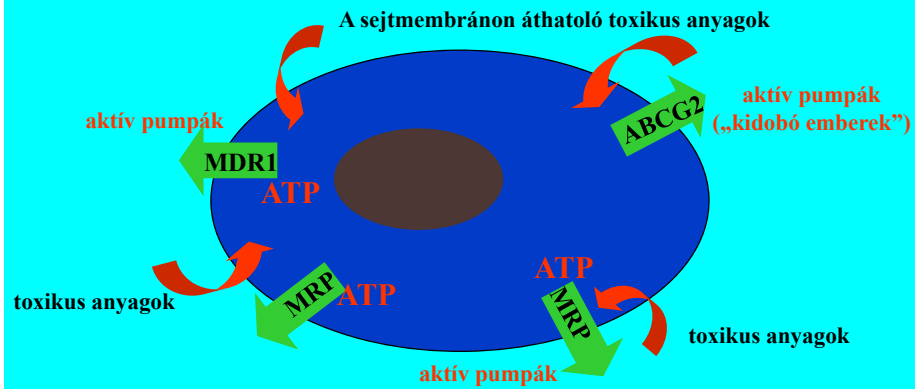

pumpák   receptorok   csatornák

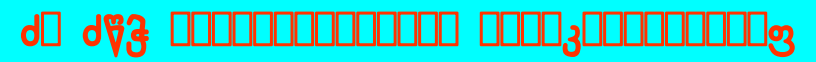

Az ABC transzporterek: mindezt egyszerre tudják?

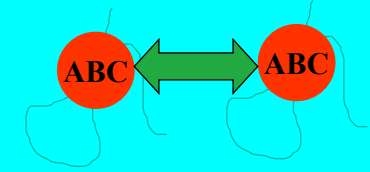
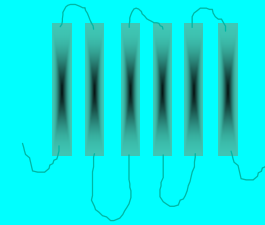
A gyógyszer (multidrog)-rezisztencia pumpák – ABC transzporterek

A sejtek és a szervezet védelméért felelős aktív pumpák az ATP energiájával működnek – a rákos sejtek az ABC fehérjéket a saját védelmükre használják fel

6 TMH membrán domén (TMD)

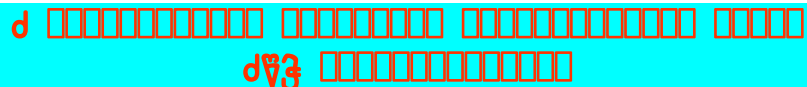
Kooperáló ABC domének

Az ABC doménekben:

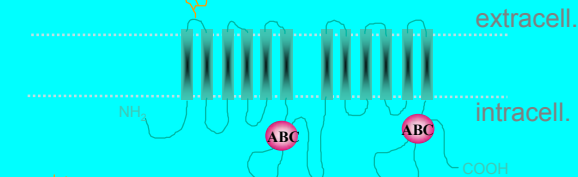
Walker A

Signature (C)
(egyedi az ABC
transzportereknél!)

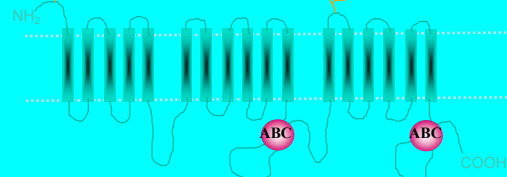
Walker B

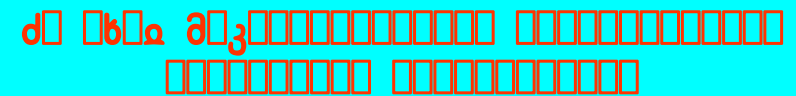
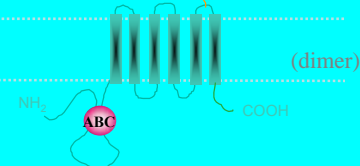
MDR
család

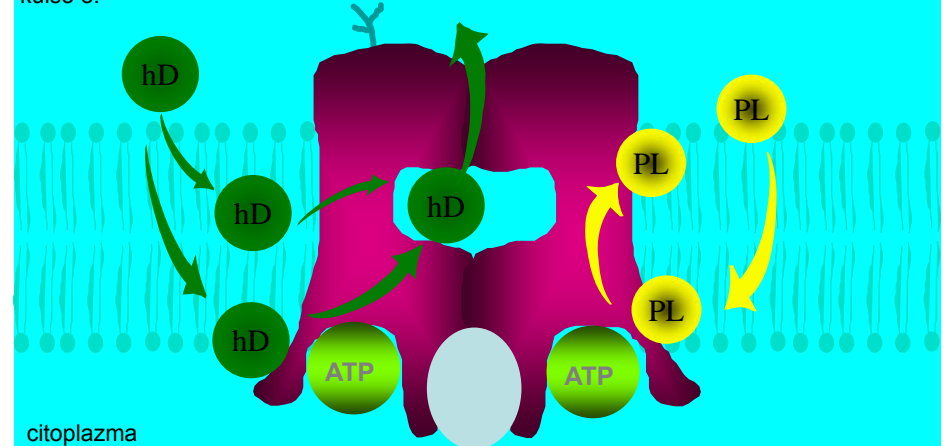
MRP
család

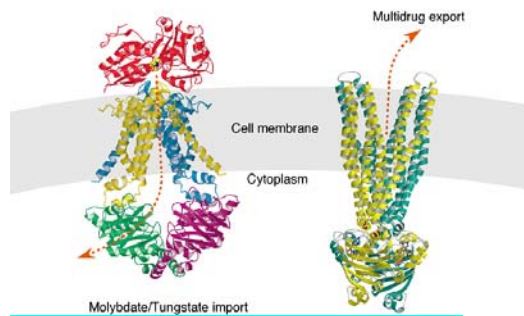
ABCG2
(MXR/BCRP)

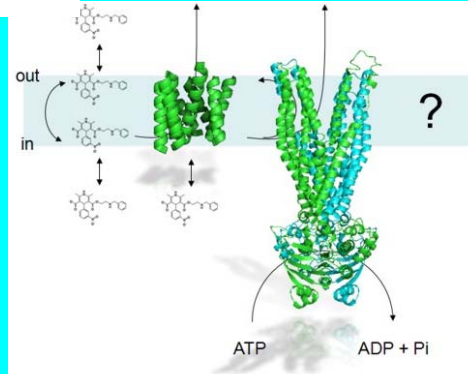
külső o.

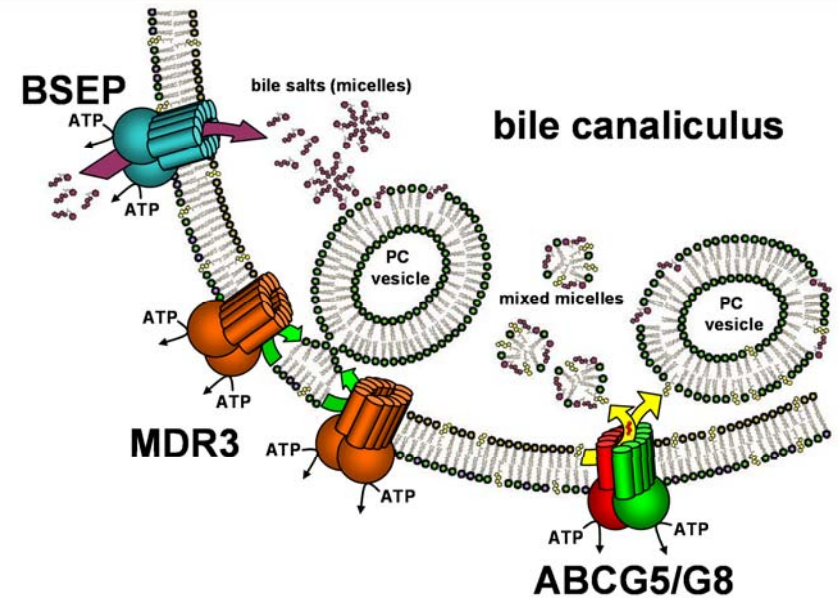

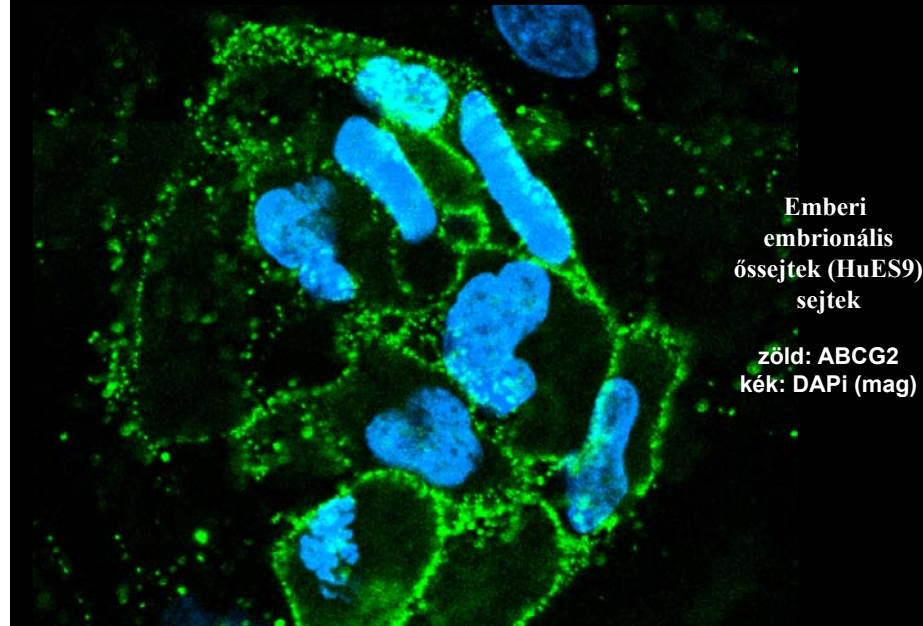
ABC transzporterek

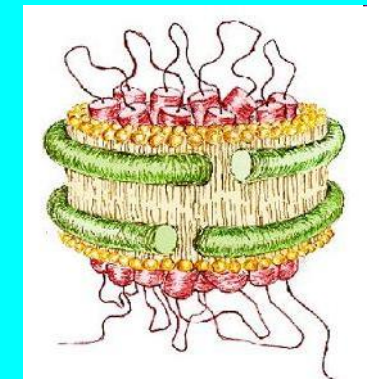
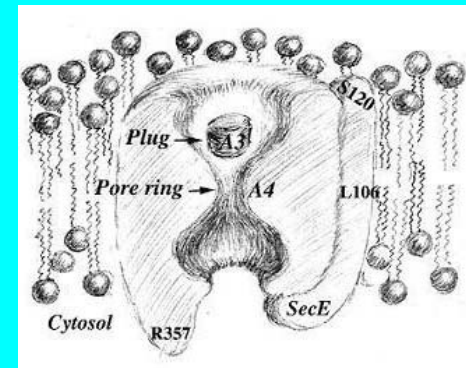
ABC transzporterek és lipidek a májban

HUES sejtek - ABCG2 kifejeződés – konfokális mikroszkóp

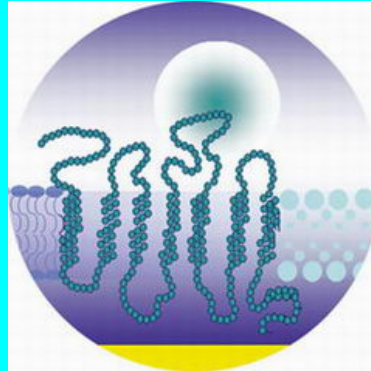
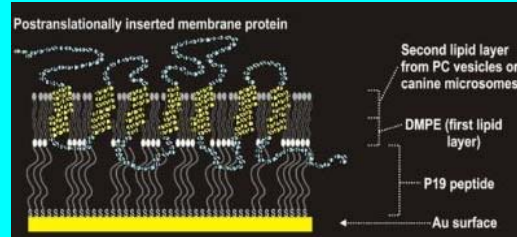
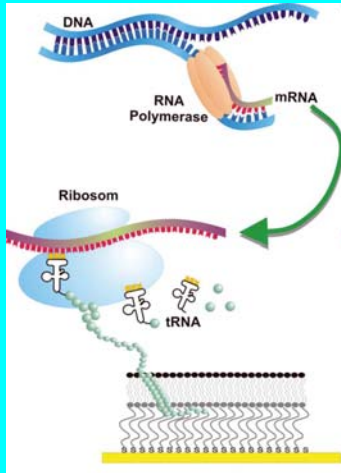

Mesterséges fehérje-membrán komplexek – új biotechnológiai lehetőségek

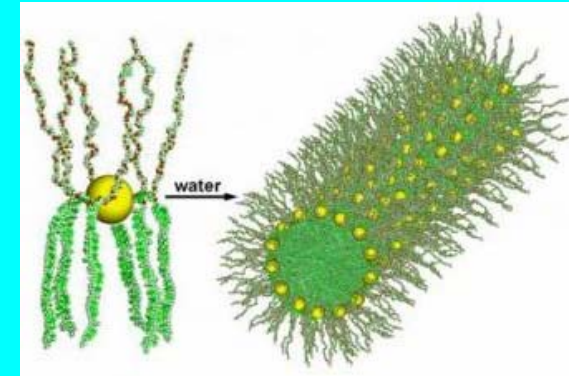

Fehérje-beépítés mesterséges membránokba:
Egy példa a „Nanodisc” technológia:
Tanszlokon beépítése lipid membránba - "sushi-szerű",
részecskék, nanoméretű fehérjekorongok!

Mesterséges membrán komplexek

Mesterséges szagérzékelő receptor:
Szintetikus lipid membrán szenzor-
alapon
– in vitro szintetizált szag-receptor
fehérje beillesztése:
In vitro szenzor készítése!

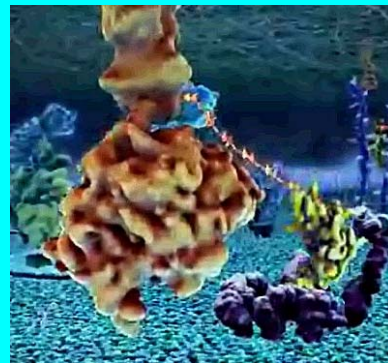
Fém (pl. Arany) részecskék kötése lipidek poláris
oldalláncához – új nanostruktúrák létrehozása

Művészet vagy tudomány – művészet a tudományért

BioVisions
at Harvard University

Membránfehérjék utazása lipid
tutajokban a foszfolipid-tengerben

Membránreceptorok
találkozás a lipid-
medencében